

תימן

בשנת 2009 התדרדר מצב זכויות האדם בתימן באורח משמעותי. ההתקדמות שהושגה בתימן בשנים קודמות בתחום שלטון החוק נשחקה על-ידי מאות מעצרים שרירותיים ושימוש בכוח קטלני נגד מפגינים לא-אלימים במסגרת תגובת הממשלה המרכזית לתסיסה הפוליטית בדרום המדינה. על-פי דיווחים, עם התחדשותו של העימות עם המורדים בני שבט החותי בצפון ביצעו שני הצדדים הפרות של דיני המלחמה והשתמשו בילדים כחיילים. ממשלת תימן המשיכה למנוע הגשת סיוע הומניטארי לעקורים. ארגון אל-קאעידה בחצי האי ערב שיגר מתימן התקפות שבוצעו בתוך תחומי המדינה ובערב הסעודית.

העימות בצפון

תקריות מבודדות של התנגשויות בין מורדים משבט החותי לבין כוחות הממשלה במחוז סעדה שבצפון הפכו ב-12 באוגוסט לפרץ הלחימה הכבדה השישי במספר מאז חודש יוני 2004. העימות הביא לעקירתם של למעלה מ-150 אלף בני אדם, ורבים מהם נותרו מחוץ להישג ידן של הסוכנויות ההומניטאריות. בחודש ספטמבר חסמה ערב הסעודית את גישתם של הפליטים לתחומה, מנעה מעבר של סיוע הומניטארי לתימן דרך שטחה, והחזירה בכפייה פליטים שחצו את גבולה. בחודש נובמבר הפכו הכוחות הסעודיים לצד בעימות המזוין.

הרשויות בתימן מוסיפות להגביל את גישתן של סוכנויות סיוע בינלאומיות לאנשים הזקוקים לעזרתן במחוז סעדה, ואף מנתקות קווי טלפון. בחודש אוגוסט קרא האו"ם ליצירת מסדרון הומניטארי ולהכרזה על הפסקות אש מקומיות כדי לאפשר לסיוע להגיע לאזרחים ועל מנת לסיע להם להימלט בבטחה.

הן הממשלה והן הלוחמים משבט החותי גייסו ילדים לכוחותיהם. הלוחמים משבט החותי ביצעו הוצאות להורג ללא משפט והעמידו אזרחים בסכנה בכך שירו מתוך אזורים מיושבים. על-פי דיווחים, כוחות הממשלה ביצעו שוב ושוב הפצצות אוויריות חסרות הבחנה באזורים המאוכלסים באזרחים, כולל על שוק הומה אדם בא-טלח ב-14 בספטמבר ועל התכנסות של עקורים באל-עדי ב-16 בספטמבר.

דיכוי הבדלנות בדרום

כוחות הביטחון ביצעו מעצרים המוניים ושרירותיים בעקבות פעולות מחאה של התנועה הדרומית, שהנה התארגנות רופפת ולא אלימה הזוכה לתמיכה רחבה וקוראת לפרישה מתימן. בימים שבהם הוכרז על קיומן של פעולות מחאה הקימו כוחות הביטחון מחסומים ועצרו אנשים שנחשדו בהשתתפות בפעולות המחאה אך גם עוברי אורח לא מעורבים. בשל מספרם הרב של העצורים בפעולות מחאה שהתקיימה בעיר עדן ב-7 ביולי העבירו הרשויות את העצורים למבנים תעשייתיים ואף לאצטדיון ספורט.

פעולות מעצר אחרות התמקדו באנשים שנחשבו למנהיגי התנועה הדרומית. בתחילת חודש יוני עצרו שוטרים את וליד שועיבי, ראש איחוד צעירי הדרום בא-דאלע, וגררו אותו לתוך מכוניתם בעת שיצא ברגל ממעון הסטודנטים שלו בעדן. ב-7 במאי ניסה עו"ד מוחמד חסני לייצג עצירים אך תחת זאת נלקח לאגף לחקירות פליליות והוחזק בו במשך שישה ימים. לפני פעולת המחאה שתוכננה ל-7 ביולי עצרו הרשויות ב-2 ביולי שני מנהיגים של התנועה הדרומית, קאסם א-דעירי ועלי א-סעדי המוחזקים עדיין במעצר בעת כתיבת שורות אלה.

כוחות הביטחון אף "העלימו" אנשים. בחודש אפריל הם עצרו במחוז חדרמוות את אחמד בא-מועלים. מקום מעצרו לא נודע עד אשר בחודש יולי הצליחו עורכי דין מארגון זכויות האדם "הוד" להגיע אליו ולבקרו בבית הכלא המלחמתי של צנעא.

במהלך פעולת מחאה שהתקיימה ב-15 באפריל באל-חבילין ירו כוחות משטרת המהומות בנשק אוטומטי הישר לתוך המפגינים, ללא מתן אזהרה וללא כל התגרות מצדם, ופצעו אדם אחד ברגלו. במהלך הפגנה שהתקיימה ב-21 במאי בעדן פתחו כוחות הביטחון באש בכמה הזדמנויות נפרדות ללא מתן אזהרה וללא התגרות כלשהי מצד המפגינים, ופצעו 23 מפגינים ובהם נסר חמוזיבה, קצין צבא לשעבר ופעיל בתנועה הדרומית. המפגינים הגיבו בידידי אבנים על כוחות הביטחון, ואלה שבו והגיבו בכוח קטלני. ידידי האבנים מצד המפגינים, אף כי ייתכן שהיה בגדר עברה פלילית, אין בו כדי להצדיק תגובות קטלניות בנסיבות כאלה. ב-30 במאי קיימו מפגינים צעדה לא אלימה בעיירה שחר, ודרשו את שחרורם של כ-75 בני אדם שנעצרו במהלך פעולת מחאה יומיים קודם לכן. כשהגיעו למרחק של כמה מטרים מכוחות משטרת המהומות שחסמו את הרחוב, ירו השוטרים, תחילה באוויר אך לאחר מכן על המפגינים, והרגו את עוואד בראם. הממשלה לא קיימה חקירה כלשהי לגבי הירי הקטלני. בא-דאלע ירו כוחות הביטחון ללא אזהרה או התגרות מצד המפגינים והרגו את תאופיק א-ג'עדי במהלך הפגנה שהתקיימה ב-31 במאי.

חופש התקשורת

ב-11 במאי הקימה הרשות השופטת בית משפט חדש שנועד לשפוט עיתונאים. ב-11 ביולי קיים בית המשפט המיוחד לעיתונאים את הדיון הפלילי הראשון שלו, שנגע להאשמות שהועלו קודם לכן (בחודש דצמבר 2006) נגד סאמי ר'אליב, עורך עיתון "א-נידאא", בשל מאמר שעסק בשחיתות במחלקות החאגי' והעומרה של משרד ההקדשים. התובע המיוחד לענייני עיתונות ופרסומים מוסמך להעמיד לדין עיתונאים ואנשי תקשורת בשל עבירות על החוק הפלילי ועל חוק העיתונות והפרסומים. ב-4 במאי הכריז שר המידע חסן א-לוזי כי חל איסור על הפצתם של שמונה מהעיתונים היומיים והשבועיים העצמאיים המובילים בתימן: "אל-איאם", "אל-מסדר", "אל-וטני", "א-דיאר", "אל-מוסתקילה", "א-נידאא", "א-שארע" ו"אל-אהלי". זאת, בשל פרסום מאמרים "נגד האחדות הלאומית והאינטרסים העליונים של המדינה" ו"הסתה להפרת החוק והסדר והפצת שנאה ועוינות בין תושביה המאוחדים של תימן". הממשלה אף הטילה צנזורה לא-רשמית על העיתונות, והתוותה "קווים אדומים" שכללו איסור על פרסום ראיונות עם מנהיגים מהתנועה הדרומית, על הדפסת תמונות קשות של מפגינים מהדרום שנפצעו או נהרגו, ועל אזכור שמותיהם של הארגונים העומדים מאחורי פעולות המחאה. הלחץ שהפעילו הרשויות על סוכנויות התקשורת הגיע עד לכדי התקפות פיזיות על "אל-איאם", העיתון העצמאי הוותיק והגדול ביותר בתימן. ב-1 במאי עצרו חמושים את ניידת ההפצה של "אל-איאם" באזור מילח שבמחוז לחגי' ושרפו 16,500 עותקים של העיתון. בליל ה-2 במאי החרימו חיילים בשני מחסומי דרכים מחוץ לעיר עדן למעלה מ-50 אלף עותקים של "אל-

איאס", ומסרו לעובדים קבלה חתומה בידי המשטרה, שירות המודיעין ומשרד המידע. ב-4 במאי השעה "אל-איאס" את פרסום העיתון בשל מצור שהוטל על משרדיו. ב-12 במאי אירעו חילופי אש בין אנשי כוחות הביטחון לבין שומרים במתחם "אל-איאס" בעדן. מהירי נפגעו עוברי אורח, שאחד מהם נהרג ואחד נפצע.

הטרור והמאבק בטרור

ארגון אל-קאעידה בחצי האי ערב, שהנו מיזוג חדש של שלוחות אל-קאעידה בתימן ובערב הסעודית, ביצע מתוך תימן התקפות בשתי הארצות. על-פי הטענה מסתתרים בתימן למעלה מעשרים פעילי מיליציה סעודים מבוקשים, ובהם תשעה שהוחזקו בעבר במעצר בידי ארה"ב במפרץ גואנטנמו. בחודש מארס נהרגו ארבעה תיירים מדרום קוריאה בפיגוע התאבדות בחדרמוות ובחודש אוגוסט מפגע מתאבד שחצה את הגבול לתוך סעודיה כמעט התנקש בחייו של ראש היחידה הסעודית למאבק בטרור, הנסיך מוחמד בן נאיף. קיצונים אסלאמיים נחשדו גם בחטיפתם של תשעה אזרחים זרים בצפון תימן בחודש יוני, ששלושה מהם נהרגו: שתי אזרחיות גרמניות שהיו אחיות במקצוען ומורה מדרום קוריאה.

כוחות הביטחון עצרו באורח שרירותי למעלה מ-135 חשודים בטרור מבלי להגיש נגדם כתבי אישום. על העצורים נמנה אדם אחד שהוחזק בעבר בגואנטנמו, ואשר נעצר למשך חמישה חודשים, ושני ילדים שהוחזקו כבני ערובה כדי לשכנע קרובי משפחה להסגיר עצמם. חששותיה של ארה"ב בנוגע לאמצעים שתימן מפעילה במסגרת המאבק בטרור עיכבו את החזרתם של למעלה מתשעים תימנים המוחזקים בגואנטנמו, שהם כמעט מחצית מהעצורים שנותרו במקום. מאז שנת 2007 הוחזרו לתימן רק שניים מאזרחיה: סלים חמדאן בחודש נובמבר 2008 ועלאא עלי אחמד בחודש ספטמבר 2009.

עונשי מוות

מתחילת שנת 2009 ועד חודש אוקטובר הוצאו להורג בתימן למעלה מ-30 בני אדם, ובהם עאישה אל-חמזה, שהורשעה ברצח בן זוגה לאחר שלטענתה התעלל בבתם. בתי המשפט דנו למוות חברים באל-קאעידה, מורדים משבט החותי ואנשים שהואשמו בריגול עבור ישראל ואיראן.

זכויות נשים וילדות

הפרלמנט נקט צעד חיובי בחודש פברואר והעניק לנשים את הזכות להעביר את אזרחותן לילדיהן. הפרלמנט קבע כי הגיל החוקי המינימאלי לנישואין הוא 17. עם זאת, נישואים מוקדמים נפוצים עדיין בתימן, חושפים נערות צעירות לאלימות במשפחה ולתמותת אמהות, וגורמים להפסקת לימודיהן. בחודש ספטמבר מתה ילדה נשואה בת 12 בעת לידת תינוקה. תימן היא אחת המדינות שבהן שיעור תמותת האימהות גבוה במיוחד, ועל-פי הערכות מתות בה מדי יום שמונה נשים מסיבוכים הקשורים בלידה. שבעים וחמישה אחוזים מאוכלוסייתה של תימן חיים באזורים חקלאיים שאין בהם בתי חולים.

נשים הנישאות בניגוד לרצון הוריהן מואשמות לעתים בניאוף ונכלאות. אונס בין בני זוג אינו נחשב לעבירה פלילית, ולפיכך נשים וילדות נשואות נלכדות במערכות יחסים עם בני זוג מתעללים. לעתים,

נשים הנמלטות מאלימות במשפחה נכלאות, והן עלולות להיעצר לתקופות ארוכות במקרה שגברים קרובי משפחה מסרבים לאסוף אותן. מדיניות חדשה מתירה גם לקרובות משפחה לאסוף נשים עצורות, אך נכון להיום אין היא מיושמת בעקביות.

גורמי מפתח בינלאומיים

ערב הסעודית, קטאר, ומדינות נוספות במפרץ הפרסי מעניקות לתימן סיוע נרחב, ובכלל זה גם למנהיגים שבטיים ולמוסדות דת.

תשע מדינות באיחוד האירופי מספקות גם הן סיוע לתימן. התורמת הגדולה ביותר, בריטניה, מתכננת להעביר לתימן סיוע בערך של 189 מיליון דולר ארה"ב בין השנים 2007 ו-2011. ממשל אובמה ביקש מהקונגרס להעביר לתימן סיוע בהיקף של 55.5 מיליון דולר ארה"ב עבור שנת הכספים 2010. סכום זה הוא תוספת של 20 מיליון דולר ארה"ב בהשוואה לשנת 2009, והוא בבחינת חזרה לרמת הסיוע האמריקאי לתימן משנת 2007. הגידול המשמעותי ביותר בסיוע נרשם בכסף המועבר לתכניות כגון "שלטון צודק ודמוקרטי" ולתחומי זכויות האדם ושלטון החוק במסגרת קטגוריה זו. וושינגטון תמכה בפומבי באחדותה של תימן אך מתחה ביקורת על ההתקפות על עיתון "אל-איאם".

האו"ם והמדינות התורמות מילאו תפקיד מרכזי בלחצים שהופעלו על הממשלה לאפשר לסיוע הומניטארי להגיע לאזרחים שנפגעו מהעימות בסעדה.